

DIPUTATS DEL COMÚ I SÍNDIC PERSONER:
LLUITA ANTIFEUDAL (1766-1769) *

Vicent Giménez Chornet

EL 1766 amb l'escassetesa de blat van tenir cap una sèrie d'aldarulls i avalots a tota la península hispànica. Al País Valencià fou força important els tumults que florejaren a la província d'Alacant, principalment a Elx, Crevillent, Albaterra, Almoradí i Catral.¹ Arran d'açò i per a prevenir que l'abastiment d'aliments no mancara fou decretat el *Auto Acordado* el 5 de maig, en el que el poble deu elegir diputats del comú i un síndic personer. Aquests participaran a les sessions capitolars que tracten d'abastiment, i en aquests assumptes tenen les mateixes competències que els regidors. És una de les reformes municipals més importants esdevingudes al reinat de Carles III.²

El motiu del present assaig és estudiar a aquests diputats del comú i síndic personer en un aspecte i amb un límit cronològic: la seva lluita antifeudal als quatre primers anys de la seva formació.

Entenem per lluita antifeudal no sols a una lluita armada sinó també a una oposició, que fan els diputats i personer, als monopolis de les regalies del seynor per medi de plets, i per tant contra el sistema i drets feudals. Aquests plets els hem trobat a la Reial Audiència de València.

Els ajuntaments, independentment de que hagen elegit diputats del comú i personer, sovint han pledejat contra el senyor, i de vegades els veïns han pres àdhuc les armes. Conegem al segle XVII, exactament el

---

* Assaig premiat als "XIV Premis Literaris d'Alberic", 1983.

¹ José Miguel Palop, *Hambre y lucha antifeudal*, Madrid, 1977, pàgs. 110-183; i Pedro Ruiz Torres, "Los motines de 1766 y los inicios de la crisis del 'antiguo régimen'", en *Estudios sobre la revolución burguesa en España*. Madrid, 1979.

² Benjamín González Alonso, "El régimen municipal y sus reformas en el siglo XVIII", pàgs. 203-234, en *Sobre el Estado y la Administración de la Corona de Castilla en el Antiguo Régimen*, Madrid, 1981; Javier Guillamón, *Las reformas de la administración local durante el reinado de Carlos III*, Madrid, 1980; M. Pérez Búa, "Las reformas de Carlos III en el régimen local de España", en *Revista de Ciencias Jurídicas y Sociales*, Madrid, 1919; Antonio Domínguez Ortiz, *Sociedad y Estado en el siglo XVIII español*, Madrid, 1976, pàgs. 429-453, i Serrano Belazar, *Discurso político-legal*, València, 1783.

1663 l'avalot dels camperols a Elx que saquejaren el palau senyorial,³ aquests pretendien l'incorporació a la corona; per això portaven un plet des de 1519. Altres vegades feen protestes contra l'abús dels drets senyorials.⁴ Els veïns de la Vall de Tavernes, Simat i Benifairó de Valldigna s'oposaren al capítol 29 de les noves ordenances del monastir de Valldigna, aprovades el 1755 pel Consell de Castella, en que vedava la venda lliure de vi al mercat.⁵ Alberic envia memorials al rei des de 1764 sol·licitant l'incorporació a la corona. Obté la primera sentència el 1804, encara que mentrestant aconseguisen una resolució favorable pel que fa a drets senyorials: el 1779 van fer vore que els capitols de població de 1612 sobre partició de fruits eren exigents i "jamás han estado en observancia".⁶ Altres vegades són els veïns amb l'ajuntament els que s'oposen a les regalies del senyor. L'alcalde ordinari Josep Ygualada i l'alcalde de muntanya Bautista Gomes d'Eslida reben l'ordre de "publicar pregón ... para que después de dadas las primeras oraciones no fuesen juntas, dos, ni más personas, ni se parasen en las calles, Plazas, ni parage alguno de dicha villa, ni llebasen palos, ni disfraz alguno, vajo la pena de quatro años de presidio",⁷ el que no van acomplir pel que tingueren multes, i no sols això, sinó que aquests i altres capitolars i "amics" continuen amb desacataments "pues han sacado y están sacando sus aceitunas a moler fuera del pueblo, y en perjuicio de los derechos y Almacera de mi principal, sobre el seguro, el Alcalde Ordinario no quiere admitir las denuncias, ni hacer justicia, y que el Alcalde Mayor de Segorbe no se atreve a hacerlo por el miedo y temor que les tiene".⁸ Aquest "principal" és el senyor duc de Medinaceli, Sogorb i Dénia que manté un plet amb l'ajuntament d'Eslida per no portar les olives a trullar a la seva almàssera. La Reial Audiència donà sentència el 14 de gener de 1766 amb la que no permet les pretensions dels veïns d'Eslida, i mana que es retire l'alcalde major de Sogorb.⁹

Deixem aquests casos i vegem l'actuació dels diputats del comú i personer. Els diputats de Cox es manifesten contra les regalies del senyor, deixant palés la lluita antifeudal. La senyora de Cox, Beatriz

³ Pedro Ruiz Torres, *Señores y Propietarios*, València, 1981, pàg. 73.

⁴ *Ibidem*, pàgs. 59-75.

⁵ Manuel Ardit Lucas, *Revolución liberal y revuelta campesina*, Barcelona, 1977, pàg. 43.

⁶ Mariano Peset, "Propiedad y Señorío en la Ribera del Júcar", pàgs. 109-110, en *Economía Agraria i Història Local*, València, 1981.

⁷ Arxiu Regne de València (A.R.V.), Real, Registros 1876, any 1766, pàgs. 330-333.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

Ruiz Dabalos, morí el 5 de desembre de 1758 pel que passà el domini a la seva filla Na Juaquina Saurin Ruiz Dabalos i la administració a son pare.¹⁰ El dia 19 de juny de 1766 es celebrà un capítol extraordinari ja que els recents elegits diputats del comú, Ginés Lucas i Roque Sánchez, tenien alguna cosa que manifestar. Digueren que el forner venia els pans de vuit diners amb una unça menys, i que seria convenient s'agafara la mateixa norma que a Oriola. També presenten una relació on declaren que per cada lliura d'arròs es carreguen dos diners més que a dita ciutat de Oriola, en cada arrova d'oli tres reials més, en cada cànter de vi un sou més, per tot això demanen que es recorrisca al tribunal de justícia.¹¹ A més diuen que a l'horta de Cox ja es produeix prou blat i oli, i no fa falta portar-lo d'Oriola. Pel que fa a l'arròs, igual que es porta a Oriola es pot enviar a Cox, amb les mateixes despeses, pel que no es precís el sobrepreu. La Reial Audiència accedí a que "el Pan, Arroz, Azeyte y vino se venda al mismo precio que se vende en la ciudad de Orihuela..."¹²

El senyor de Cox no era d'acord. Justificava el sobrepreu pel cost de conducció des de Oriola a Cox, i per la faena de la venda.¹³

Arran d'açò el 3 de setembre de 1766 en un capítol ordinari l'alcalde manà als diputats que manifestaren els assumptes que perjudiquen al comú. He aquí la seva postura clarament antifeudal:

1. Creuen perjudicial al públic que el forn i l'almàssera siguin úniques i propietat del senyor, perquè a la trulla de l'oliva lamenten el greuge "de la pribaición de su propia libertad", a més de "retardarles, con el agrabio de su fruto, la ejecución de su Azeyte, con notoria perdida de él", i pel que fa al forn senten la manca de llibertat amb l'impediment de ser molts veïns per a un sols forn.

2. Tampoc volen que els veïns siguin obligats a portar el cànem a les dos úniques basses del senyor, sense permetre-los que construisquen les que ells creuen que fan falta. Així com que tenen que pagar un cànon elevat. També es dona un retard en la cocció, i si entretant plou perden la collita, de ahí que alguns veïns porten el cànem i el lli a coure fora del terme.

3. Són en contra de que el comú pague tres reials a l'arrendador dels drets dominicals, cada any, amb el motiu de la netedat del canal de la rambla, car aquesta no es fa des de molts anys.

¹⁰ A.R.V., Real Audiència, Escribanias de Cámara, any 1766, Exp. 171, pàg. 8.

¹¹ *Ibidem*, pàg. 1.

¹² *Ibidem*, pàg. 7, 3 juliol 1766.

¹³ *Ibidem*, pàg. 14.

4. Troben perjudicial que les herbes del territori propi dels veïns l'arrende el senyor als serrans, apropiant-los del seu gaudiment i aprofitament.

5. També es palesen en contra la nova imposició ("de algunos años a esta parte"), que obliga als veïns a pagar de cada vuit sabanes de palla una, i als forasters que hi tenen terra, una de cada sis.¹⁴

L'ajuntament acordà consultar-ho al Reial Acord de València. S'inicia un llarc plet amb el que el municipi de Cox acabà acceptant les regalies del senyor el 30 de juny de 1769.¹⁵

A Ondara el senyor era el Marqués de Guadalest. Aquest sap que les seves regalies les arrendava, al menys, des de 1612, i que darrerament ho havia fet el 18 de gener de 1761 per medi del seu apoderat general En Valenciano Martí. Així, puix, aquest adquirí en arrendament tots els drets dominicals incloït les regalies de botiga, taverna i fleca.¹⁶ Ondara té fira el 15 d'octubre, i tots els dissabtes els veïns fan mercat lliure on poden comprar comestibles, portar a vendre els fruits de collita pròpia, etc. Però açò no era prou per a Diego Lluçar, diputat del comú, que demanà a l'ajuntament que acordara un bàndol públic, i així ho feu el 4 d'octubre, on diguera als veïns i forasters que els que vullgueren vendre pa i altres gèneres comestibles acudiren a casa del regidor de setmana, que allí pendrien "piedra y precio".¹⁷ D'aquesta manera obstrueixen les regalies de botiga, taverna i fleca. Davant aquesta pretenció de l'ajuntament d'Ondara de fer front als drets dominicals, el marqués de Guadalest acudeix a la Reial Audiència on demana que "bajo la pena que se estimare conveniente, que se exigirá de los propios a los capitulares, se pongan las cosas al estado que tenían".¹⁸ El 26 de novembre el Reial Acord declarà "por nulo y atentado el acuerdo del consejo, justicia y regimiento de la villa de Ondara... y se repone el estado de las regalías de tienda, panadería y demás al estado que tenían en dicho día quatro de octubre..., y se condena en las costas a todos los capitulares..."¹⁹

El duc de Medinaceli, senyor de Sogorb va tenir que enfrontarse a l'ajuntament d'aquesta ciutat. Aquí succeix quelcom semblant a Ondara. Sogorb tenia mercat franc el dijous a més de uns dies de fira. Els arrendadors de les botigues eren obligats a tenir-les ben proveïdes de les vitualles necessàries, del contrari el justícia i regidors podien posar-los

¹⁴ *Ibidem*, pàgs. 15-20.

¹⁵ *Ibidem*, pàg. 47.

¹⁶ A.R.V., Real, Registros 1875, any 1766, pàgs. 657-679.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

multes, com així ho havien fet en alguns casos.²⁰ Però els diputats del comú, amb els regidors i alcalde ordinari, manaren fer bàndol el dia 9 d'octubre de 1766 per a que tots els que vullguen "entrar sus obras, y generos a vender lo pudiesen hacer libremente..., y en su consecuencia lo havian hecho, y executavan todos los que querian vender generos correspondientes a dichas tiendas despojando el hecho a su Principal de su posesion, y regalia en que havia estado, y estava de tiempo immemorial..."²¹ El duc va acudir a la Reial Audiència. El dictamen del fiscal, després d'examinats els documents pertinents, fou que els veïns de la ciutat de Sogorb podien vendre al per major i a la menuda tots els fruits de les seves collites, qualsevol dia de l'any, però pel que fa als forasters podien introduir els seus gèneres sols el dia de mercat franc i els dies de fira. Per tant va considerar invàlid el bàndol amb el que havien pretès els diputats l'abastiment pels forasters de vitualles qualsevol dia. Aleshores el 24 de desembre manà que es retiràs el bàndol, que no tornasen a trestocar els capítols d'arrendament i els imposà una multa de 20.000 maravedís.²²

Aprofitant que el comte de Revillagigedo, senyor de Benilloba, ha mort, i el seu fill és a America servint al "Regimiento de la Reina", els veïns d'aquest poble defrauden els capítols de població referents a les regalies. Són les de botiga, forn, fleca i fonda. Els veïns de Benilloba es dediquen a vendre a les seves cases arròs i altres comestibles que corresponen a la botiga. Un regidor, defensant al senyor, vol impedir-ho. Tanmateix Gines Mira, síndic personer, presenta una demanda a l'alcalde major per a que "se mandase a dicho Regidor no perturbase dicha venta".²³ A tot açò, segons diu l'arrendador dels drets dominicals, l'alcalde és palés la "aversion con que mira los Derechos del Dueño (unido, y acaudillado con diferentes vecinos, y entre ellos Personero, y Diputados opuestos al mismo)". Així, puix, el regidor va rebre l'ordre de no innovar cosa alguna en dita venda. A la fi, Diego Peris, l'arrendador, acudí a la Reial Audiència per a defensar les regalies, suplicant que es complisquen els capítols de població i que el personer no impedisca aquests assumptes. El Reial Acord reuní el 15 de desembre de 1766 va examinar dit cas. El 8 de gener de 1767 manà que els veïns de Benilloba deurien acomplir els capítols de població, i condemnaven a les despeses d'aquest expedient a l'alcalde major, diputats i síndic personer.²⁴

²⁰ A.R.V., Real, Registros 1876, any 1767, pàgs. 2-3.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ A.R.V., Real, Registros 1876, any 1767, pàgs. 52-54.

²⁴ *Ibidem*.

Tant els capítols de població com els capítols municipals d'Orba sols permeten un dia a la setmana de mercat franc, al igual que hem vist a les altres viles. Però els diputats Antonio Vicente Peña i Gregorio Llopis, i el personer Antonio Aranda amb el consentiment i acord d'alcaldes, regidors i síndic "han hecho la novedad y dado ordenes expresas para que qualquier vecino y forastero pudiesen introducir y vender, como en efecto lo han practicado en consecuencia de dichas ordenes, muchos generos peculiares y privativos de la tienda, Regalia, haciendo diariamente mercado público, de algunos meses a esta parte, al arbitrio y libertad de los vendedores..."²⁵ D'aquesta manera la regalia de la duquessa de Benavente i Gandia, senyora d'Orba, sofreix pèrdues. El doctor Vicente Palos, en nom de la duquessa, acudeix a la Reial Audiència suplicant que els diputats i personer s'abstinguin de fer aquestes novetats. El 4 de febrer de 1767 aquesta institució manà als alcaldes, regidors, diputats i personer no canviar res, i per tant que no permetiren a cap veí ni foraster vendre gèneres que són privatis de la regalia de la duquessa.²⁶

La vila de Xeraco pertany al duc de Gandia, però la regalia de botiga la va adquirir d'aquest el marquès de Jura Real. A Xeraco sols hi ha que eixa tenda que abasteix també de pa. El marquès té l'obligació de tenir-la probeïda tot l'any. Hi ha, no obstant, un dia de mercat a la setmana. Aquí també "con motivo de las ordenes expedidas por el consejo sobre Diputados y Personeros" l'alcalde i regidors han permès que n'hi haga mercat tots els dies i que un altra casa del veïnat venga pa.²⁷ En aquest cas no sabem el que trameté definitivament la Reial Audiència, sols que sollicità, el 2 d'octubre de 1767, la presència del procurador síndic general, amb informació amplia dels drets que pertanyen a Xeraco.

El senyor de Benejússer és En Luis Rosell Roca i Moncada. Posseix les regalies de botiga i forn per a l'abastiment dels veïns i emfiteutes, arrendant-les amb diferents capítols. En els de botiga es determina tenir totes les espècies i comestibles, sense que ningú més en pugui posseir. Sols hi ha un dia a la setmana mercat franc. Els veïns deuen portar a coure el pa al forn, quedant prohibit que algú en coga, encara que siga a les seves terres, a no ser que tinga llicència del senyor. A més té el dret de cobrar als pobladors una barcella de blat anualment, així com altres dos per la conservació i manteniment del pont que és sobre el riu Segura. També cobra un jornal, per torn, a cada veí, sempre que faça

²⁵ A.R.V., Real, Registros 1876, any 1767, pàgs. 180-181.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ A.R.V., Real, Registros 1878, any 1767, pàgs. 151-154.

falta reparar l'església o la casa palau de la senyoria. A tot açò s'oposà l'ajuntament amb els diputats i personer (així com succeix a altres llocs, segons el defenedor del senyor: "en los del estado de Valldigna, y otros muchos, y a su vista en el de Cox"). En Luis demana a la Reial Audiència que castigue als que fomenten i pertorben aquests drets dominicals. Aquesta ordenà als diputats del comú i personer el 24 d'octubre de 1767 que no innovasen res.²⁸

La baronia d'Antella en aquestes dates està immersa en un plet entre les dues famílies que volen la seva possessió. Essent mort el seu senyor En Vicente Pasqual Zapata de Calatayud i Ferrer, comte del Real i Almenara, els litigants són Na Juuquina Fernandes de Heredia Zapata de Calatayud, comtessa de Placencia i per altra banda En Vicente Basques Coronado, marquès de Cuquilla. No havent resolt encara el litigi tenen que fer front a l'atemptat que fan contra les seves regalies els veïns d'Antella. Tant el forn com la botiga i la taverna pertanyen privativament al senyor, i sols podia haver mercat franc els dimats i els divendres. A partir del mes de desembre de 1766 acudiren forasters a fer venda pública, així com també alguns veïns, tota la setmana. Aleshores Pedro Crespi, arrendador dels drets dominicals, acudí a l'ajuntament per a que l'escrivà fes constar que sols es podia vendre els dimats i els divendres, i que en fera bàndol per tots els llocs acostumats. L'alcalde ordinari li digué que no acordava res sense demanar l'opinió dels diputats del comú i síndic personer. El 18 de desembre en una sessió capitolar on acudiren, a més de l'alcalde, regidors, diputats i personer, cinc veïns més, els diputats i personer "respondieron que no tenian necesidad, ni querian se registrase el Archivo para la Escritura que se pedia por dicho Crespi Arrendatario...", i que "...se havian arreglado a las ordenes del Rey franquesa, y libertad que concede a los comunes en su conveniencia, y utilidad; pero que las regalias de tienda, y panaderia en nada havian perjudicado, ni quitado ningun derecho..."²⁹ I l'alcalde digué que era conforme a el que deien aquests membres nomenats pel poble. Al no trobarse una solució satisfactiva als interessos de l'arrendador, els senyors litigants acudiren, per medi de Francisco Comes, a la Reial Audiència demanant que els veïns i forasters no venguen gèneres d'abast peculiars de les regalies de forn, botiga i taverna a excepció dels dimats i divendres. El 26 de febrer de 1767 el Reial Acord decidí i ordenà que l'ajuntament d'Antella no devia fer cap novetat als capítols de població referents a regalies, i per tant no podien fer venda lliura.³⁰

²⁸ A.R.V., Real, Registros 1878, any 1767, pàgs. 351-353.

²⁹ A.R.V., Real, Registros 1876, any 1767, pàgs. 580-583.

³⁰ *Ibidem*.

A la Vall de Tavernes, vila del monastir de "Nuestra Señora de Valldigna", es concedí en arrendament, el 22 de desembre de 1766, la regalia de botiga a Josep Tornero i Felix Boiges. Aquests tenien l'obligació de proveir la botiga d'arròs blanc, oli, tonyina, bacallà, sardines i espècies sobre tot. Si alguna vegada escasseja qualsevol gènere d'aquests pagarien de multa tres lliures. Aquesta regalia era privativa del monastir i per tant ningú, ni veí ni foraster, en podia vendre, exeptuant el dijous, dia de mercat públic. Així i tot, l'alcalde, Juan Palomares, va permetre que un veí de Rafelcofer, Diego Rocher, de malnom "el frare", vengués públicament i davant les portes de l'ajuntament, bacallà i altres gèneres privatis de la botiga, mes barat i per tant amb més aflluència de gent. De tot açò eren sabedors el diputat del comú, doctor Josep Palomares, i el personer Josep Sanchis i no feren res.³¹ L'alcalde al·legà que per una Reial Ordre de 16 de juny de 1767 es reconeixia el comers lliure als arriers i traginers, mentres que Pascual Fita, en nom del monastir, diu que aquesta ordre sols parla de llevar els drets que es cobren "con pretextos de licencias para vender, y posturas de los generos, dexando con libertad, esto es, sin pagar tales derechos, la contratación y comercio",³² però que açò no té res que vore en la regalia de la botiga. No coneguem el final d'aquest enfrontament, cap senyalar, però, la passivitat del diputat i personer, que no és res més que maldar el lliure comers local.

Alberic, que ha iniciat un plet contra els drets senyorials del duc de l'Infantat, portarà paralel·lament un altre contra els arrendadors de la regalia del forn. Segons un cabreve hi ha que departir la regalia de forn del de la fleca, de la primera, com a dret privatiu de coure pa, es cobra la vigèsima part, el que es diu poya, i de la fleca es cobren deu reials per cafís. Els regidors Francisco Baldelló i Joaquin Marqués lleven, el 1766, a Vicente Escrivà i Josep Santamaria, forners, el dret de poya i els deu reials. Aleshores s'inicia el plet entre aquests i el síndic procurador general, Simon Lloret, i el síndic personer Pedro Juan Cervelló.³³ La sentència, trameta el 10 de gener de 1769, declarà com a rebels a Francisco Baldelló i Joaquin Marqués, a més de reintegrar el dret de poya i els deu reials.³⁴

Per un altre costat el diputat Josep Antonio Garcia va acudir al Reial Acord el 9 de febrer de 1767. Exposava que a Alberic no es complien les ordres de 30 d'octubre de 1765 i 5 de maig de 1766, car no es permetia "la venta de obrages y generos a los Forasteros que iban a

³¹ A.R.V., Real, Registros 1877, any 1767, pàgs. 785-788.

³² *Ibidem*.

³³ A.R.V., Real, Registros 1878, any 1767, pàgs. 41-46.

³⁴ A.R.V., Real, Registros 1882, any 1769, pàgs. 122-124.

vender a essa villa, ni tampoco fomentar el Libre Comercio de Granos, y Panaderos como lo lograban otras villas, y que habiendo acudido al Alcalde Mayor, para el cumplimiento de las citadas R.^l Ordenes, se havia negado".³⁵ Però res va aconseguir, els drets senyorials imperen, així que la Reial Audiència encomanà:

Se ha servido mandar escribir esta Carta acordada a V.m. la Justicia, y Ayuntamiento de essa Villa, para que guarden, y cumplan, hagan guardar y cumplir, los Capítulos de la Ess^{ta}. de Población, o en cartacion que se otorgaron en Marzo de 1612 entre los que fueron a poblar dicha villa, y los Duques del Ynfantado Varones de ella; Por los que consta a favor del Dueño la reserba con derecho pribativo, y prohibitivo de tiendas, Panaderias, Ornos, tavernas, y demas Regalias, sin ino-varlos ni permitir que se inoben, ni alteren en manera alguna, baxo las penas impuestas a los contraventores...³⁶

El síndic personer de Daimús, Antonio Castelló, escriu una carta al Consell de Castella on palesa clarament el seu pensament antisenyorial. Comença dient la manca de medis que té el poble i l'opresió en que viuen els veïns per part dels apoderats del senyor. La responsabilitat que li han donat, al ser elegit personer ("para desempeñar y corresponder a la confianza que ha merecido de su Pueblo en el empleo que le ha encargado"), el fa sentir capacitat de manifestar, entre altres, les següents queixes. Primerament que al seu senyor, En Joaquin Ferrer, li paguen uns drets elevats: pel que fa als grans una quarta part, de l'oli i la fulla de cada tres arroves una, a més les gallines que estan obligats a donar-li les tenen que portar, amb les seves despeses, a València. No creu que els veïns tingen el dret de pagar al degà de Gandia uns rèdits que tenen com a creditor a En Joaquín Ferrer, ni que els arrendadors arranquen al seu arbitri moreres i altres arbres. També es queixa de l'oligarquia que hi ha al voltant del senyor. Aquest nomena al procurador general, mosén Josep Pio, prevere ("quien inmiscuido en Ministerio tan ageno de su estado influye por todos los medios"), que esta coaligat amb Josep Gasent, arrendador dels drets dominicals, a més el procurador nomena alcaldes al seu favor "para no encontrar estorbo en la exaccion de derechos injustamente, y exorvitanes ganancias del Arrendador",³⁷ el que augmenta l'opresió en que viu la baronia.

A Aiello de Malferit, l'alcalde ordinari Juan Vicente, els regidors Vicente Molla i Francisco Ortis, els diputats del comú Antonio Mira i Francisco Mira, el personer Josep Juan amb dotze llauradors mes acu-

³⁵ Arxiu Municipal d'Alberic (A.M.A.), Llibre Capitolar 1767, pàgs. 84-85.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ A.R.V., Real Acuerdo, Libro 62.

deixen a la Reial Audiència, el 1768, a fer la següent petició: ja que contribuïxen al Marqués de Malferit amb uns impostos molt elevats demanen que l'arrendament dels drets dominicals el tinga l'ajuntament. Ells, abans d'acudir a la Reial Audiència havien anat al Marqués amb aquesta petició, però es va devantejar Bautista Ferrandis i va adquirir l'arrendament.³⁸ No sabem si ho aconseguïxen. De tota manera és una petició molt moderada.

El 1768 demanà Bautista Bernabeu, personer d'Ibi, que es complisca la legalitat. Segons ell, pel capítol 9 del "bo govern" municipal, a la vila es pot vendre al per major tots els dies, sols a la menuda el dijous. Però l'arrendador de la botiga impedís que es vengua al per major tota la setmana, tant als veïns com als forasters.³⁹ Tampoc sabem si en aquest cas el personer obté dita llibertat de venda.

Tenim dos casos el 1769 on els diputats del comú i personer s'enfronten a l'alcalde major, defensant als veïns contra l'opreació senyorial. Són la Vall d'Uixó i Bétera.

A la Vall d'Uixó el personer Severino Cavanelles, el regidor Josep Aragones i el síndic procurador general Francisco Nebot denuncien l'actuació de l'alcalde major, doctor En Josep Bleda, i dels administradors dels drets dominicals, Jaime Lagrava i Francisco. Aquets, en contra de la costum que es practica a la Vall, de cobrar el dret senyorial sols del blat net que hi ha a l'era i no del que resulta del baleig, manen que aquest blat o granza del baleig també hi es faça participió. L'alcalde major no deixa que el regidor, síndic procurador general o personer s'apropen a l'era. I no això sols, també ocorreix que els col·lectors s'exedixen en la participió: a Josepa Maria Cotos li demanaren la sèptima part, mentres que per ser blat sexa i terra de secà li tocava l'octava (això del blat net, no del que quedava del baleig, que també li ho cobren). N'hi han més exemples que no cal nomenar. La Reial Audiència manà el 11 de juliol de 1769 que l'alcalde, administradors i col·lectors no devien canviar el que dictava la carta de població.³⁹ Hi ha que tenir en compte que aquest comportament de l'alcalde major és normal ja que l'elegix el senyor jurisdiccional, i d'ell reb el salari.

Bétera és una baronia del Marqués de Dos Aigües. Com a tal senyor jurisdiccional nomena alcaldes ordinaris, regidors i àdhuc l'escrivà. El que més perjudica és el nomenament de l'alcalde major, que en aquest any de 1769 es designat Andres Fuster, "de exercicio Labrador, por su mano, y tan ideóta, que ni ahun sabe leher, ni escribir", i aquest és amic de l'escrivà "mozo soltero, tan Pobre, que come a expensas, y en

la propia meza, de dicho Alcalde Mayor, este por concervarse disfrutando el salario annual que dicho Marqués le paga".⁴⁰ D'aquesta manera formen una coligació que oprimixen als veïns. Ells no és poden defendre en els plets que porten a la Reial Audiència contra el marqués per aquest motiu. En un pretenen que hi lleve el que ha acotat al lloc de bovatge, en perjudici de l'aprofitament comú de pasts, llenyes i fustes. En altre el senyor vol que els veïns li paguen delme dels fruits de garrofes i fesols. L'alcalde no permeteix que dels propis de l'ajuntament continuen a les despeses del plet, i tampoc que facen un consell general per a portar a cap una derrama entre el veïnat. Un dia succeí "haverse tirado unos escopetazos a las ventanas de dicho Alcalde Mayor... y con presentación de un Cartel... en que se dize se amenazava de muerte a dicho Alcalde mayor si el referido Marques no le quitava del empleo..."⁴¹ No era clar quins eren els autors d'aquests aldarulls però el marqués acudí a la *Sala del Crimen* de la Reial Audiència a denunciar els fets, i poc després prengueren al personer Bautista Broseta, a Manuel Palau diputat del comú, a Josep Aloy i a Francisco Domenec regidors, i els portaren a la càrrec de "Torres" a València, "colocandolos en separados oscuros calabosos, donde permanecieron sin comunicación de persona alguna mas de treinta dias, cuyo tormento duró hasta que les recibieron sus declaraciones". Després d'un mes isqueren baix fiança. Aquests demanaren al Consell de Castella el cessament de l'alcalde major Andres Fuster.

A Navaixes els veïns portaven a moldre el blat al molí del senyor sense cap conflicte, fins que el 1767 l'arrendador dels drets dominicals multà a uns quants per anar a moldre-lo fora. Arran d'això el síndic personer Vicente Leon "puso Pedimiento, para que se amparase al común, y vecinos de la Posesion de livertad, en que se hallavan de moler sus generos donde les parecia".⁴² El 1768 el síndic personer Pedro Barrachina continuà a les mateixes pretencions, però l'alcalde i ajuntament saveren convèncer-lo, i es va fer una concòrdia entre aquests i el senyor "haciendo como renacer los capitulos de población, en que estava el moler en el Molino del Dueño, y otros cargos, que nunca havian tenido observancia". Per aquest motiu el nou personer de 1769, Francisco Peña, va tornar a posar una demanda a la Reial Audiència per a que continuàs l'empara de possessió, i renunciar a la concòrdia ja que no la va fer el comú, perquè no hage Junta General de veïns. El conflicte acreixé en aquest any, i una nit tiraren pedres a les finestres de l'alcalde, una esco-

³⁸ A.R.V., Real, Registros 1879, any 1768, pàgs. 252-255.

³⁹ A.R.V., Real, Registros 1883, any 1769, sense foliar.

⁴⁰ A.R.V., Real Acuerdo, any 1769, Libro 64, pàgs. 501-506.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² A.R.V., Real, Registros 1884, any 1769, sense foliar.

petada i col·locaren algun pasquí. Després de fer les respectives esbrinaments l'alcalde empresonà a dit Peña i a Juan Anrejo. No van tenir més remei que eixir baix la fiança de 500 lliures, pel que van embargar els seus bens. Es un clar exemple dels problemes que comporta oposar-se als drets feudals.

A mode de conclusió deixem palés que, tant els diputats del comú com els personers, poques vegades lluiten sols contra els drets senyorials. Ho fan junt algún regidor, alcalde o veïns, menys els casos en que estàn enfrontats a l'alcalde major. Que encara que a tot el segle XVIII es porten plets contra les regalies del senyor pels ajuntaments, aquests nous oficials, elegits pels veïns, permeten l'increment d'aquesta lluita. Es de notar el gran nombre de conflictes que brollaren als dos primers anys de l'instauració dels diputats i personer. A més, gràcies a aquests oficials, que a vegades estàn fora l'oligarquia política local, poden portar les queixes dels veïns a la Reial Audiència o Consell de Castella, quant abans ho impedien els alcaldes, etc., com són els casos de Daimús o Bétera. Tanmateix les sentències d'aquests tribunals són negatives als diputats i personers; defensen l'ordre establert: les lleis feudals.

Així, puix, aquesta reforma local de Carles III és positiva pel que contribueix a la lluita antifeudal, però no és revolucionària perquè no canvia ninguna norma administrativa local, ni fet social, ja que, com hem vist abans, els municipis igual pledejaven contra el senyor jurisdiccional.